

ZINSITIEF: sensitief voor zingeving in sociaal werk

Bijlage bij plan van aanpak subsidieaanvraag 80-87000-98-002

Toelichting op het gekozen onderzoeksdomein: sociaal werk

Onze focus ligt op de sensitiviteit voor zingeving in sociaal werk en het inzetten van passende acties in verbinding met andere professionals en vrijwilligers. Met deze focus sluiten we aan bij de praktijkvragen van de betrokken projectleiders GV en sociaalwerkorganisaties. Zij zijn op zoek naar verheldering van de lijnen tussen geestelijke verzorging en sociaal werk, zowel inhoudelijk-beroepsmatig als qua infrastructuur.

In de werkgroepen zelf zullen geen andere wijkprofessionals dan de genoemde partijen meedoen, maar de verbreding naar andere wijkprofessionals en (bv. kerkelijke en senioren-) netwerken vindt plaats als onderdeel van het dagelijks werk van GV'ers en sociaal werkers. Zo behouden we focus en commitment, beperken we het afbreukrisico t.a.v. haalbaarheid en onderzoekskwaliteit, en zal het inbrengen van het thema in bestaande samenwerkingsstructuren ook borging en verdere ontwikkeling in de toekomst bevorderen.

Concreet houdt de verbreding in dat GV'ers en sociaal werkers via de netwerkverbanden waarin zij deelnemen (tabel 1), andere wijkprofessionals en vrijwilligers meenemen in het proces van signaleren van zingevingsvragen en onderlinge afstemming en samenwerking om zingevingsvragen adequaat op te pakken. Dit gebeurt – i.s.m. de actieonderzoekers – via:

- (1) casusbesprekingen in bestaande overlegstructuren t.b.v. gezamenlijk leren, werken, verbeteren¹
- (2) focusgroepen t.b.v. input voor en reflectie op bevindingen van het actieonderzoek
- (3) het versterken van verbinding/borging door het agenderen van het thema zingeving bij netwerkbijeenkomsten
 - (a) GV'ers en sociaalwerkorganisaties organiseren lokale netwerkbijeenkomsten als onderdeel van hun reguliere werkzaamheden (denk bv. aan de Vitaal en Veilig Thuis dag van WijZ Zwolle waar al hun netwerkpartners voor uitgenodigd worden)
 - (b) de projectleider/actieonderzoeker organiseert regionale gezamenlijke uitwisselingsbijeenkomsten, zoals beschreven in de aanvraag (leergemeenschappen, aanvraag p.6-7).

Tabel 1: Type sociaal professionals/vrijwilligers, bestaande samenwerkingsverbanden en doelgroepen:

	Sociaal professional / vrijwilliger	Samenwerkingsverband	Doelgroepen / aandachtsgroepen
Meppel	Sociaal werkers	<ul style="list-style-type: none"> • Ketenteam ouderen – keten integrale ouderenzorg² (o.a. welzijnswerker, huisarts, POH, wijkzorg, specialist ouderengeneeskunde) 	Bewust geen specifieke afbakening in groep 50+; inventariseren welke vragen vanuit welke groepen zich aandienen en wat dit betekent
Zwolle	Welzijnswerkers Vrijwillig adviseurs van Vitaal en Veilig thuis Welzijnscoach	<ul style="list-style-type: none"> • Vitaal en Veilig Thuis³ (=preventieve huisbezoeken) (vele samenwerkingspartners voor doorverwijzing, o.a. sociaal wijkteam, hulpdiensten, paramedici, medici, wijkzorg, bedrijven) • MDO's (o.a. welzijnswerk, huisartsen, wijkzorg, GV'er) 	<ul style="list-style-type: none"> • 70+; vooraf is niet aan te geven bij wie huisbezoeken worden gedaan; achteraf analyseren • 50+ vanuit sociaal wijkteam
Dalfsen	Ouderenadviseurs Welzijnswerkers Vrijwilligers (o.a. die betrokken zijn bij Lang Leve(n) Thuis) Mantelzorgconsulent	<ul style="list-style-type: none"> • Sociaal Kern Team⁴ (o.a. welzijnswerker, wijkagent, wijkzorg, MEE, woningstichting) • Lang Leve(n) Thuis (=preventieve huisbezoeken, vergelijkbaar met Vitaal en Veilig Thuis) 	<ul style="list-style-type: none"> • Mantelzorgers • Alleenstaande ouderen • 70+ algemeen
Nijmegen	Ouderenadviseurs Vrijwilligers voor zingevingsondersteuning Mantelzorgconsulenten (mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale wijkteams (Wmo-consulenten, ouderenadviseurs, maatschappelijk werkers) • Brede basisteams (sociale wijkteams, zorgaanbieders) • ZinPlus (met de betrokken organisaties NPZZG, GVPZ, Centrum Ontmoeting in Levensvragen (COiL), Netwerk 100) 	<ul style="list-style-type: none"> • 75+ & 85+ • Culturele verschillen / diversiteit (o.a. Turkse, Chinese en Indonesische ouderen)

¹ Van Dartel & Molewijk (red) (2014) In gesprek blijven over goede zorg; overlegmethoden voor ethiek in de praktijk. Amsterdam: Boom.

² Integrale Ouderenzorg Drenthe: <https://www.hzd.nu/ouderenzorg>

³ Vitaal en Veilig Thuis: <https://www.wijz.nu/diensten/vitaal-en-veilig-thuis>

⁴ Sociale Kern Teams: <https://www.samendoenindalfsen.nl/is/onderwerpen-2/samen-doen-in-dalfsen/samen-doen-in-dalfsen/sociaal-kern-team>

Toelichting op subdoel per Living Lab, op te leveren producten en borging

Vanuit het perspectief van Geestelijke Verzorging beogen we te komen tot (aanvraag p. 7):

Een *procesbeschrijving* om tot lokaal/regionaal passende infrastructuren te komen die afstemming tussen geestelijk verzorgers en professionals in het sociaal werk en sociaal domein borgt. In die procesbeschrijving is tenminste opgenomen dat er *een* vorm van periodiek overleg is, en *een* vorm van convenant of intentieverklaring over afstemming, zin en doel van geestelijke verzorging, en *mogelijke* interactieve werkvormen die helpen tot de procesbeschrijving te komen.

Die procesbeschrijving is het op te leveren product welke in zijn vorm geïmplementeerd en geborgd moet zijn voor een succesvol eindresultaat van dit project. Dit is een belangrijke aanleiding en uitgangspunt van deze aanvraag. De precieze invulling en borging van de procesbeschrijving wordt dus gaandeweg, via actieonderzoek, vormgegeven.

Vanuit het perspectief van de sociaalwerkorganisaties beogen we te komen tot (aanvraag p. 7):

Scholingsmaterialen/-structuur t.a.v. zingeving onder thuiswonende ouderen geschikt voor sociaal werkers en vrijwilligers in het sociaal domein t.b.v. herkenning en ondersteuning van zingevingsvragen onder thuiswonende ouderen.

De context waarbinnen deze aanvraag ten uitvoer komt, hoe de projectdoelen behaald worden en producten geborgd worden is verschillend per sociaalwerkorganisatie/Living Lab (tabel 2). Een overkoepelende eindproduct (kennis synthese, bv. in handreiking-vorm) zal gebaseerd zijn op de verschillende contexten.

Tabel 2. *Verskillende contexten waarbinnen wordt gewerkt aan projectdoelen, en producten worden ontwikkeld en geborgd.*

	Subdoel/ Context	Op te leveren resultaten/producten	Borging
Meppel	Ketengerichte benadering t.a.v. signaleren en ondersteunen bij zingevingsvragen versterken	Scholingsstructuur zingeving in samenwerkingsverbanden Zingeving als expliciet onderdeel van de vakontwikkeling van sociaal werk	Via Integrale Ouderenzorg Drenthe Via kennisdelingsnetwerken sociaal werk (5 regio's in Drenthe verenigen zich)
Zwolle	Ruimte voor zingevingsvragen in huisbezoeken en doorverwijsopties	Scholing in trainingsdagen (Bij)scholingsconstructie door GV'er (bv. in/via MDO's, trainingsdagen)	Via Langer Vitaal Thuis
Dalfsen	Competentieontwikkeling onder sociaal werkers en vrijwilligers t.a.v. aandacht voor zingeving in huisbezoeken	Scholing en tools om zingevingsvragen te signaleren en door te vragen: in scholingstraject voor huisbezoeken en opname van zingeving in de vragenlijst	Via Lang Leve(n) Thuis Evt. opname in het jaarplan van de organisatie, en bestaande informatievoorziening aanpassen
Nijmegen	Competentieontwikkeling t.a.v. signaleren en exploreren van zingevingsvragen, met speciale aandacht voor cultuursensitiviteit.	Richtlijnen voor de begeleiding van een specifieke culturele groep Aanbod voortgaande training on the job	Via Centrum voor Ontmoeting in Levensvragen In stadsbrede teams (opvolger van Sociaal Wijk Team)

Toelichting op diversiteit in doelgroepen

Er kan verschillende diversiteit relevant zijn zoals bv. culturele achtergrond, sociaal-economische status, geslacht, gezondheidsstatus, woonsituatie, leeftijd, rol (bv. mantelzorger). In de loop van het actieonderzoek wordt per Living Lab duidelijk hoe het werk t.a.v. zingeving binnen de verschillende diversiteitsgroepen. In de aanvraag hebben we daarom als expliciete vraag opgenomen: Wat betekent de diversiteit in vragen binnen doelgroepen ouderen voor werkwijzen en competenties? (aanvraag p4) In de uitvoering vertaalt dit zich naar:

1. Keuze voor focus op verschillende specifieke subdoelgroepen / contexten (tabel 1) per Living Lab; welke vragen spelen, in hoeverre worden deze gesignaleerd, welke competenties zijn nodig voor signalering in inzet van passende acties, en wie doet wat?
2. Aandacht voor en explicitering van diversiteit in monitoring, analyse, interpretatie, rapportage en vertaling van project-/onderzoeksresultaten, met name als niet vooraf gericht is op specifieke diversiteitskenmerken maar gaandeweg en/of bij secundaire analyses verschillen worden opgemerkt.

Punt 1 is bijvoorbeeld expliciet relevant als het gaat om culturele verschillen in type zingevingsvragen en wat dit in competenties vraagt van sociaal werkers en vrijwilligers. GV'ers kunnen hier vanuit hun expertise sterk in bijdragen om tot goede ondersteuning en competentieontwikkeling te komen.

Punt 2 is bijvoorbeeld expliciet relevant als het gaat om het analyseren van welk type mensen een huisbezoek heeft ontvangen, en bij welk type al dan niet welk type zingevingsvragen aan de orde zijn gekomen. Voor Zwolle en Nijmegen zijn vanuit afgelegde huisbezoeken databestanden beschikbaar om (secundaire) analyses uit te voeren. Voor Dalfsen worden databestanden opgezet. Uitkomsten qua diversiteit dienen vervolgens als input voor de vormgeving van de eindproducten, bv. aanpassing van huisbezoek-vragenlijsten en training daarin of opname van diversiteitsthema's in scholing en/of verwijstrajecten.

Toelichting op cliëntparticipatie gedurende het project

Participatie van de verschillende stakeholders is essentieel in participatief actieonderzoek en in Living Labs. Ouderen vormen daarin één groep. Ouderen participeren in de totstandkoming van de aanvraag, in uitvoering van het project, en in kennisdeling en vervolg (zie ook aanvraag p.5-6).

1. Via lokale werkgroepen zijn ouderen meewerkers in de lokale uitvoer. Daarbij hebben zij direct een stem in besluitvorming, coördinatie en bewaking van voortgang van het project (aanvraag p.4). Ook kunnen zij indien passend en gewenst buiten de werkgroepbijeenkomsten om informatie verzamelen van hun achterban (al dan niet samen met / ondersteund door één of meer van de werkgroepleden).
2. In verkenningen (kwalitatief onderzoek) zullen ouderen als respondenten hun inbreng doen en richting geven aan vervolgstappen in de actieonderzoekscyclus. Dit geldt ook voor bv. bijeenkomsten met vertegenwoordigers van ouderen die zich in het lokale netwerk bevinden (bv. ouderenbonden).
3. We richten per Living Lab een klankbordgroep van 4-6 ouderen in die worden uitgenodigd om in verschillende fasen van het project te reflecteren op voortgang en uitkomsten en ideeën en wensen in te brengen (4-6x per jaar). Daarnaast vragen we hen te helpen om kennis te verspreiden.
4. Via lokale, regionale en landelijke belangengroepen zijn cliënten/ouderen critical friend. 2 keer per jaar worden zij uitgenodigd bij netwerkbijeenkomsten om te klankborden over opbrengsten, conclusies en aanbevelingen, en plannen t.a.v. verspreiding en implementatie.

Toelichting op dataverzameling binnen de Living Labs

Actieonderzoek impliceert een zekere flexibiliteit in de formulering van onderzoeks-/verandervragen en methoden om die te beantwoorden. We hebben in ons plan startvragen geformuleerd, passend bij de verschillende cycli van actieonderzoek (aanvraag p.3-4). Daarbij hebben we verschillende activiteiten en de vorm/methoden waarmee de vragen beantwoord kunnen worden beschreven (aanvraag p.8). Bij start van elke fase wordt gezamenlijk een aangescherpt actieplan geformuleerd, aansluitend bij de bevindingen van de vorige fase. Dataverzameling en -analyse gebeurt onder (bege)leiding van de actieonderzoekers en met hulp van studenten, wordt waar mogelijk geïntegreerd in bestaande werkprocessen, en de methoden zullen bijdragen aan het gelijktijdig verkennen, leren en veranderen. De hoeveelheid te verzamelen data wordt afgestemd op haalbaarheid. Voorbeelden van activiteiten waar we mee starten t.b.v. de oriëntatiefase:

- GV'ers en studenten observeren a.d.h.v. observatieschema's sociaal werkers en vrijwilligers in hun werk met ouderen om hun werkwijzen en het type zingevingsvraagstukken van ouderen te onderzoeken, en verdiepen dit via interviews of focusgroepen m.b.v. topiclijsten. Transcripten worden gemaakt.
- Sociaalwerkers, projectleiders GV en GV'ers organiseren casusbesprekingen tijdens reguliere overleggen om ervaringen, vraagstukken van ouderen en werkwijzen te onderzoeken. GV'ers begeleiden de casusbesprekingen via gevalideerde gespreksmethodieken. Van de besprekingen worden geanonimiseerde gespreksverslagen gemaakt voor verdere analyse.
- Actieonderzoekers en studenten organiseren focusgroepen en interviews met ouderen en wijkprofessionals om hun ervaringen en type zingevingsvraagstukken te onderzoeken. Zij gebruiken hiervoor topiclijsten en focusgroephandleidingen, en maken transcripten a.d.h.v. audio-opnames.

De data die dit oplevert dragen bij aan het beantwoorden van de vraag hoe de huidige werkwijze is, welke ervaringen zij hebben en wat belemmerende en bevorderende factoren zijn. Op basis daarvan worden voor de volgende fase veranderdoelen geformuleerd en een vervolg-actieplan opgesteld. De actieonderzoekers analyseren daarnaast aanwezige documentatie (verslagen, notulen en logboeken) t.b.v. het beantwoorden van de vragen die voortkomen uit de cycli van actieonderzoek. Een procesevaluatie en overkoepelende analyse van opbrengsten vanuit de 4 Living Labs wordt gemaakt: die kennissynthese kan helpen de beroepen GV en sociaal werk verder te ontwikkelen, in vorm van een handreiking waarin voorbeelden van o.a. samenwerkingsstructuren, benodigde competenties en scholingsstructuren zijn opgenomen.

Toelichting op sturing, monitoring en evaluatie

De werkgroepen hebben een centrale rol in uitvoering, sturing, monitoring en evaluatie van het project (aanvraag p.4). Twee actieonderzoekers zijn lid van de werkgroepen; zij sturen, monitoren en evalueren als het gaat om de *kwaliteit* van het actieonderzoek⁵ (aanvraag p.10). Zowel inhoudelijk (Theologie en Levensbeschouwing) als procesmatig (Innoveren met Ouderen (ImO), Living Labs), zowel lokaal als overkoepelend over de 4 LL's. ImO is daarbij de projectleider en verantwoordelijk voor aansturing en voortgang en doet dit o.a. door expliciete agendering van ontwikkeling van aangescherpte actieplannen per fase in de actie-onderzoekscyclus, goed projectmanagement (aanvraag p.8), en expliciete agendering van reflectie en evaluatie om het gezamenlijk leer- en veranderproces en methodisch werken te sturen. Reflectie en evaluatie zit expliciet verweven in de actieonderzoekscyclus, en wordt uitgevoerd onder andere via methoden als Claims, Concerns & Issues passend bij een waarderende manier van onderzoeken en veranderen (Appreciative Inquiry). Daarnaast zijn critical friends in de regionale en landelijke leer-gemeenschappen betrokken bij monitoring en evaluatie (aanvraag p.6-7). Voor de aansturing van het proces en het uitvoeren van een procesevaluatie door de actieonderzoekers wordt gebruik gemaakt van het Implementatiemodel van Grol & Wensing (Effectieve Verbetering van de Patiëntenzorg).

⁵ Lieshout, F. van, Jacobs, G & Cardff, S. (2017) Actieonderzoek; principes voor verandering in zorg en welzijn. Assen: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum.